

”Girls just wanna be fans” – om kvinnligt fanskap

Eva Kjellander Hellqvist

Jag är forskare men också ett fan. Mitt fanskap började med Abba för nästan 50 år sedan och har sedan följts av band som Status Quo, Kiss och Deep Purple. Därför upplevde jag stor glädje när Abba, efter en paus på 40 år, kungjorde att de skulle släppa en ny skiva i november 2021. Två låtar släpptes i samband med pressreleasen och båda gick direkt in på brittiska singellistan. Intresset tycks vara lika stort idag som det var 1974 när bandet slog igenom i Eurovision Song Contest, något som bland annat visat sig genom att den officiella fanklubben ökade sitt medlemsantal från 2100 till 3500, troligtvis som en effekt av skivsläppet (Abbafanclub e-post 230202). Abba har en mycket stor fanskara och idag tycks det vara ganska jämnt fördelat mellan män och kvinnor.¹ Under Abbas storhetstid på 1970-talet var det annorlunda, i alla fall när det kom till att erkänna sitt fanskap. Det finns en hel del vittnesmål från män som säger att det inte var acceptabelt att öppet visa sitt fanskap (se exempelvis Kjellander 2013). Dels berodde det på att hårdrocken precis slagit igenom och var mer riktad mot unga män, och dels på att den progressiva rörelsen hade fått stort fäste och utifrån denna ideologi blev Abba en tydlig symbol för hur ett kommersiellt band ser ut och agerar (se exempelvis Broman 2005).

I föreliggande artikel är syftet att diskutera det kvinnliga fanskapet utifrån ett kvinnligt perspektiv, med basen i tidigare forskning gjord av kvinnliga forskare och fans. Denna forskning kopplas sedan till mina erfarenheter av att vara just kvinna och fan. Därigenom får jag möjlighet att reflektera över mitt fanskap utifrån aktuell forskningslitteratur. Exemplet med Abba-fansen är bara ett av många där kvinnor och män uppfattats olika utifrån en specifik kontext. Som kvinna och fan har jag många gånger upplevt att mitt fanskap inte ansetts som lika seriöst som det mina manliga motsvarigheter haft. Inte sällan har jag fått frågor av kontrollkaraktär som jag förväntats svara på, som vilket år släpptes den eller den skivan eller hur många gånger har bandet haft en etta på någon hitlista? Denna slags frågor har alltid ställts av manliga fans. En liknande kontrollfråga (men mer av personlig karaktär) fick jag dock av ett annat kvinnligt Kissfan när jag arbetade med intervjuer i mitt avhandlingsprojekt. Sanne, som hon kom att kallas, visade mig ett foto på Ace Frehley (före detta gitarrist i Kiss) direkt när jag kom in i hennes hem och jag är inte helt säker på att hon accepterat mig som Kissfan om jag inte känt igen honom. Hennes kommentar när jag kommenterade fotot var: Ja, bra! Och sedan bjöd hon in mig. Min upplevelse är alltså att det finns en misstänksamhet mot

¹ I alla fall om man tittar i kommentarsfält på facebook både på svensk- och engelskspråkiga Abba-sidor [<https://www.facebook.com/ABBA>].

personer som anser sig vara fans och att dessa bör kontrolleras för att se efter om de är seriösa eller ej, en misstänksamhet som är större mot kvinnor än mot män. Kvinnorna skrivs, i huvudsak i media, fram som mer intresserade av musikerna än av musiken i sig. Detta kan förmodligen kopplas till groupie-begreppet, mer om det nedan. Tidigare forskning pekar dock mot ett annat håll. Där ses det kvinnliga och manliga fanskapet som jämställt, men det är nästan uteslutande med mannen som norm.

Kvinnliga fans - metod och urval

Utgångspunkten för den här studien är läsning av vetenskapliga texter skrivna av kvinnliga forskare som har fanforskning som sitt område. Jag har framför allt tittat på forskningen från Storbritannien och USA, och med utgångspunkt i denna diskuterar jag utifrån mina egna upplevelser som kvinna, forskare och fan. För att få en överblick över forskningen om kvinnor och fans gjorde jag en sökning i libris.se på "women" och "fans".² Där finns det cirka 100 titlar med ett relevant innehåll, publicerat från 1989 och framåt, och det går att få fram ett mönster över det tematiska innehållet. Under perioden 1989–1992 finns det tre titlar som alla behandlar kvinnliga fans till teve-serier, såpoperor och annat teverelaterat. Sedan är det ett glapp fram till ungefär millennieskiftet då det under en tioårsperiod förekommer några få titlar med innehåll som gaming, film och cyberspace. Detta är tidsmässigt perioden när internet får allt större spridning och forskningen om kvinnliga fans är något trevande. Merparten av titlarna är publicerade efter 2014, fortfarande är det i huvudsak teve-relaterat, men nu börjar det också komma mycket om kvinnor och fotboll. Fler och fler musikrelaterade artiklar börjar publiceras i tidskrifter som berör populärmusik eller populärvetenskap, men ännu är inte utbudet speciellt stort. Nu kan man också se de första artiklarna där det diskuteras om kvinnor som fans utifrån ett genusperspektiv. Antalet publikationer är inte intressant i sig men visar på att forskningsområdet håller på att utvecklas och att det skett en stor förändring sedan mitten på 2010-talet.

Materialet för föreliggande artikel är dels hämtat utifrån ovanstående sökning i libris.se, dels kompletterat med sökningar i OneSearch (universitetsbiblioteket LNU) och google scholar, där jag fått fram ett antal artiklar (och några enstaka böcker), från mitten av 2000-talet och framåt, dels med en allmän diskussion om kvinnliga fans och dels med en fördjupning i musik. Huvudtemana som tas upp i texten handlar om kvinnliga fans inom olika genrer, kvinnliga fans och identitet, kvinnliga fans och kommunikation, kvinnliga fans och samlande och kvinnliga fans som stereotypa. Först berörs dock frågan om vad ett kvinnligt fan och ett fanskap är.

Fanforskning i stort, som behandlat både män och kvinnor som fans men med fokus på män som fans, har utgått från två större områden, sport och

² Det finns väldigt mycket forskning om fans överlag och eftersom fokus är på kvinnor som fans så är det dessa sökord som används.

media.³ I den tidiga fanforskningen på 1980-talet fokuserades det framför allt på interaktionen mellan publiken och populärmediet. 1992 kom det en antologi *The Adoring Audience* med kvinnlig redaktör, Lisa A. Lewis, som behandlade fanskap på olika sätt med ett avsnitt dedikerat till ”Fandom and gender”. I denna del är artiklarna skrivna av kvinnor som själva är forskare och fans och i huvudsak handlar det om hur de förhåller sig till sina egna fanskap och inte om kvinnliga fanskap i sig. I slutet av 1990-talet och början av 2000-talet breddades fanforskningen och det kom flera studier som berörde musik och fanskap, exempelvis Susan Fasts *In the house of the holy* (2001), en studie om Led Zeppelins fans. Forskning med fokus på det kvinnliga fanet har dock varit sparsmakad. Det finns en tidig studie om maskulint och feminint inom rocken, som har varit banbrytande i sitt slag och det är Simon Friths och Angela McRobbies *Rock and sexuality* från 1978. I denna problematiseras kvinnors roll i rockmusiken och grunden läggs till dagens forskning om kvinnor och rockmusik. Som beskrivits ovan så har det sedan mitten av 2010-talet kommit fram flera studier av kvinnliga forskare, framför allt med fokus på det kvinnliga sportfanet, se exempelvis Toffoletti (2017) och Tarver (2017). Sportfanskapet kan sägas vara mer accepterat än andra slags fanskap (Duffet 2021), kanske för att det handlar om prestation istället för konsumtion eller för att det i huvudsak är män som förknippats med detta. Detta håller på att förändras och det finns nu ganska många både böcker och artiklar som berör det kvinnliga sportfanet, med huvudfokus på fotboll. Sammantaget är dock övervägande del av den tidigare forskningen skriven av män. Några av dem skriver att de själva är fans men merparten gör det inte. Forskningen kring kvinnor som fans ur kvinnliga forskares perspektiv däremot utgår i huvudsak från forskarnas egna erfarenheter av att vara kvinna och fan.

Kvinnliga fans och definitioner av fanskap

Den brittiska doktoranden Shanika Ranasinghe forskar om Abba-fansens mycket starka lojalitet till bandet.⁴ En av hennes frågor handlar om att undersöka hur fansen förhåller sig till olika begreppsförklaringar av fanskap. Ranasinghe tog fram ett antal olika definitioner, som hon hämtat från tidigare forskning, och lade till tre förklarande ord till varje definition. Därefter tillfrågades ett antal Abba-fans var de ville placera sig, och de fick också lägga till egna ord eller begrepp som de ansåg beskrev deras fanskap. Fansens egna begrepp eller ord var sådana som passionerad, lojal, intim, personlig,

³ Att jag väljer att lyfta fram både sport och media är för att på senare år har det fokuserats mycket på det kvinnliga sportfanet, och det är i princip inom det området som kvinnliga forskare och fans befinner sig just nu. Mediaforskningen består nästan uteslutande av teveserierelaterade teman.

⁴ Det är inte viktigt vilken artist det rör sig om, utan jag vill snarare visa att det finns olika diskurser beroende på vem det är som beskriver fanskapet, om det är fanet själv eller forskare och journalister.

glädjefylld och melodisk, det vill säga mer en beskrivning av vad de känner för musiken än för hur deras fanskap ser ut. Detta visar på komplexiteten i att förklara vad ett fanskap är och hur det kan beskrivas av en utomstående forskare eller av journalister. Fansen själva beskriver sig med hur, i detta fall, musiken får dem att känna och må, och kontentan är att det är två helt olika diskurser som ska hanteras på samma gång. Den första handlar om hur en forskare kan förklara fenomenet fanskap utifrån ett antal olika begrepp, medan den andra handlar om hur föremålen för forskningen, fansen själva, upplever sina fanskap ur ett inifrånperspektiv. Troligtvis är det i denna brytningspunkt som definitionsproblematiken finns när fansen blir beskrivna på ett sätt och upplever sig själva på ett annat. Alla dessa begrepp förekommer i diskussioner kring populärmusikkonsumenter och lyssnare och därför är det mycket svårt att entydigt säga att fanskap kan definieras på ett sätt.

I denna artikel definierar jag ett fan som en person som har ett starkt intresse, med fokus på musiken, för en specifik artist, men som samtidigt också kan uppskatta flera andra artister. Det finns olika grader av ett fanskap (se också Kjellander 2013). Dessa är inte hierarkiskt indelade utan kan förekomma sida vid sida beroende på intressegraden. Till exempel kan ett fan ha en eller två artister som denne följer genom att gå på konserter och köpa skivor medan hen samtidigt kan ha en handfull andra artister som följs mer sporadiskt, kanske genom enstaka skivköp. Kanske samlar hen enbart på memorabilia från en artist medan samlandet av skivor handlar om ett bredare samlande. Det är inte alltid att fanet själv uppfattar eller benämner sig som ett fan. Detta är den mycket förenklade definitionen som säkerligen fungerar för att två personer, som samtalar om fans, ska veta att de förmodligen talar om samma sak. Den säger dock inget om hur fansen ser på sig själv eller om det finns stereotyper som de är noga med att hålla avstånd till.

Kvinnliga fanskap i olika genrer

Det kan ha betydelse för de kvinnliga fansen inom vilken eller vilka genrer som fanskapet finns och utövas. Det finns en del forskning från kvinnliga forskare, som också är fans, speciellt inom syntgenren. Denna var som en slags motgenre till hårdrocken under 1980-talet, och det syns tydliga kopplingar till 1960-talets så kallade Beatlemania där de unga kvinnorna ofta beskrevs som att "de skrek sig hesa vid åsynen av idolerna" (se exempelvis Ehrenreich et al. 1992). Andersson (2012) till exempel, beskriver sin första konsert med Duran Duran när hon var 16 år:

Girls were screaming, jumping, and throwing every item of clothing imaginable onto the stage. Some even climbed light poles and other equipment to get a better view. Fan after fan would 'rush' the stage only to be escorted out by security, it was utter chaos, it was 'Duranmania' - a complete spectacle, at which I was both terrified and fascinated (s. 249).

Hon framställer sin upplevelse som något både skrämmande och fascinerande, en slags skräckblandad förtjusning. Samma begreppsförståelse syns i en artikel av Ward (2017) där han beskriver en händelse under en konsert där Justin Bieber försöker torka upp lite vatten på scenen, men hela tiden blir störd av de kvinnliga fansen som försöker ta hans handduk vilket utmynnar i att han blir så arg att han avbryter konserten.

It's crazy but it is 'Biebermania' [förklaringen av de kvinnliga fansens beteenden, min anm.] the singer explained when asked by local television about a particularly chaotic appearance at a Mall in 2009. The events in Oslo and elsewhere are not unusual. In fact it is not entirely an accident that Bieber's fans have developed a particular connection to their idol such that they cause a disturbance where-ever he appears (s. 313f).

Här väljer artikelförfattaren att lägga all skuld på de kvinnliga fansen som han menar "skapar oreda" genom sitt speciella fanskap. Ingen skugga faller över artisten. Att just ordet "mania" förekommer i beskrivningarna av de, i huvudsak kvinnliga fansen, kan också det kopplas till det ansvarlösa, en manisk eller galen person kan inte ta ansvar för sina handlingar som en förnuftig eller sansad person kan göra. Som framgår ovan handlar detta om relationen artist - kvinnliga fans och denna relation är framför allt förenad med unga kvinnor.⁵ Ordet kan översättas till mani eller galenskap och får på svenska, enligt NE, betydelsen "psykisk störning med förhöjd grundstämning som dominerande symptom" (NE: mani). På så sätt kan kvinnliga fanskap inom popgenrer upplevas som oseriösa och inget att ta på allvar. Speciellt eftersom det inte jämförs med det manliga fanskapet till samma artister (som självklart finns men som inte uppmärksammas på samma sätt). Därför är det troligt att många unga kvinnors fanskap ignoreras eller förminsas.

Att som kvinna vara fan till olika rockband har för min del gjort att jag ofta blivit ifrågasatt angående mina faktiska kunskaper om banden. Det rör ofta sådant som handlar om utgivningsdatum på skivor, antal singelsläpp eller kanske vilka turnéer som gjordes vilka år. Det som mina manliga vänner däremot förutsatt att jag haft kunskap om är hur många barn de olika artisterna har eller hur många äktenskap de haft, alltså en helt annan slags kunskap. Denna tanke att olika kompetenser är kopplade till kön eller kanske både till kön och genre vill jag lyfta här. Det är tydligt att det kvinnliga fanskapet skildras lite olika beroende på vilken genre eller stil det handlar om. Kvinnliga fans till popartister beskrivs inte på samma sätt som kvinnliga fans inom exempelvis hårdrocksgenrer. Dessutom kanske det är så att kvinnliga fans uttrycker sig på ett annat sätt än de manliga. Sydsvenskans Gabriel Zetterström recenserar en Justin Bieber-konsert och har följande kommentar:

⁵ Gerrard (2021) menar att detta är en diskurs i sig som benämns *fangirls* (s. 6).

Konversationen jag överhör ringar in vad som är såväl Justin Biebers lycka som förbannelse: "Det där var inte bra" säger en man till kvinnan bredvid, varpå hon svarar: "Jag älskar honom ändå." (Zetterström 220806)

Kvinnan i sällskapet viftar bort mannens uttalande med en kommentar som inte öppnar upp för en fortsatt diskussion. Det är inte rätt tillfälle att mitt under en konsert komma med ett mer konstruktivt svar där artistens musikaliska kvaliteter lyfts för diskussion. Istället klipper hon helt enkelt av honom med denna kommentar.

Kommentarer som ovan vid Bieber-konserten är sällsynta i recensioner av exempelvis rockmusik. Jag har läst tre recensioner av Metallicas konsert på Copenhell 2022 och där skrivs det bara om publiken i stort, det görs ingen åtskillnad på om det är män eller kvinnor som deltar.⁶ Men kanske att det sett annorlunda ut om journalisten i fråga skulle intervjuat män och kvinnor i publiken. Oavsett det så är hårdrock och metal, sett i ett brett perspektiv, mansdominerade och är därför genrer som kvinnor behöver förhålla sig till utifrån det som kan beskrivas som 'hegemonisk maskulinitet' (se exempelvis Weinstein 2000). Connell & Messerschmidt (2005) beskriver hur begreppet, som formulerades under 80- och 90 talet, fått fäste i många olika discipliner och de menar att: "Hegemonic masculinity was understood as the pattern of practice (i.e., things done, not just a set of role expectations or an identity) that allowed men's dominance over women to continue." (s. 832). Frågan är om avsaknaden av åtskillnad mellan män och kvinnor i recensionerna handlar om att kvinnorna i så stor utsträckning förväntas delta på männens villkor att det blir en icke-fråga huruvida de är där eller ej. Resonemanget stämmer överens med Hill (2016a) som menar att kvinnliga hårdrocksfans antingen hanterats som stereotypa (tänk groupies), ignorerats helt och hållet eller undersökts utifrån frågor om misogynin och svårigheten med att delta på samma villkor som männen. Detta, menar hon, är i sig problematiskt eftersom forskare hjälper till att upprätthålla bilden av det kvinnliga fanet som någon som definieras utifrån det manliga fanskapet som det "normala". På så sätt fokuserar studier på skillnaderna snarare än likheterna (s. 278f). För att sammanfatta detta avsnitt tycks det kvinnliga fanskapet inom popgenrer undersökas mer i relation till varandra än till det manliga fanskapet, medan det kvinnliga fanskapet inom hårdrocksgenrer undersöks i relation till det manliga fanskapet, eller möjligtvis inte undersöks alls.

Kvinnliga fans och identitet

Baym (2018) menar att det kvinnliga tonårsjaget använder fanskapet för att skapa en gemensam praktik utifrån föremålet för beundran (s. 47). Den gemensamma praktiken kan bestå i, som Andersson (2012) beskriver, att sätta upp posters på de manliga artisterna, objektifiera och utforska den manliga kroppen i hemmets lugna vrå, där de är trygga och kan leva ut sina fantasier

⁶ Utifrån pressbilderna ser det ut att vara blandad publik.

(s. 245). Ytterligare ett exempel kommer från Davis (2015) som diskuterar hur unga kvinnliga fans förhandlar sin identitet genom att hålla en del av sina fanskap för sig själva.⁷ Hon visar i sin undersökning hur en av de unga flickorna väljer att hålla sitt fanskap till gothgenren hemligt, allt för att passa in i normen och för att vara en i gruppen. I en situation där hon pressas av sina kamrater väljer hon att tvärt förneka sin förkärlek för musikstilen. Davis pratar om att behöva komma ut ur den musikaliska garderoben, något som kan vara svårt och utlämnande för en ung kvinna som försöker hitta sin plats i världen (s. 1–7). Att hålla mitt fanskap för mig själv har aldrig varit aktuellt, däremot vet jag att jag ofta pratade med killarna i klassen om hårdrock medan jag pratade om Abba med tjejerna. Det var precis under denna period som killarna inte medgav att de gillade Abba, så kanske att det fanns något undermedvetet rebelliskt drag hos mig som gjorde att jag minsann skulle gilla både tjejernas och killarnas idoler. Eller så tyckte jag helt enkelt bara att musiken var bra. Det gör jag fortfarande.

Mycket av det som skrivs i media om fans handlar om unga människors fanskap. Detta är ofta kopplat till starka känslouttryck och rubriker som "Isac Elliot får flickorna att gråta" (Yle) och "Samir Badran: Det var sex timmars kö och gråtande tjejer" (Nyheter24) är vanliga när manliga popidoler uppträder. Att unga flickor har manliga idoler ses som normalt och tonårsfanskap ses som en del av unga kvinnors identitetsskapande och därmed något som hör adolescensen till. Under mina egna ungdomsår, från tio till tretton, tapetserade jag väggarna med bilder på Kiss. Jag kan inte minnas att jag någonsin var förtjust i någon i bandet. Kanske för att de uppträdde sminkade (som olika figurer: demonen, starchild, spaceman och catman) och såg ganska skräckinjagande ut. Däremot minns jag min Tomas Ledin-period (när jag var 14-15 år) där jag tyckte han såg ganska trevlig ut, men han var ju lastgammal (han är 13 år äldre än jag men som ung var det ju otroligt mycket). Om jag någon gång varit förälskad i någon av mina idoler har jag troligtvis förträngt det.

För vuxna kvinnor, som inte på samma sätt förmodas ha behov av att hitta sin identitet, behövs det en annan förklaringsmodell för att avgöra vad det vuxna kvinnliga fanskapet egentligen betyder. För mig som vuxen och kvinnligt fan vill jag inte associeras med groupien, jag vill uppfattas som en vuxen kvinna som uppskattar vissa artister mer än andra och som också har kunskap om dessa. Kanske ligger det något i det Duffett (2021) beskriver, att det är som att vara kär i själva känslan av att vara kär. Fansens uppskattning av idolerna innefattar djupa känslor, men det är inte idolerna som sådana som är föremålet för kärleken utan fanets eget nöje av att känna känslan (s. 98). En annan del av både unga och vuxna fans identitet handlar om att hitta likasinnade att dela sitt intresse med. Genom att ingå i ett större sammanhang skapas en möjlighet att utforska sin identitet i en trygg miljö. Fansen kan

⁷ Detta förekommer bland män också (se Kjellander 2013).

spegla sig i varandra och då få syn på sidor av sig själva som vid en första anblick är dolda. Detta är inte åldersbundet utan sker genom hela livet. Därför är det inte orimligt att kvinnliga fans håller fast vid sina tonårsidoler även i vuxen ålder. Föremålen för beundran är konstanta men sätten att utöva sina fanskap är annorlunda gentemot hur de var i adolescensen. Andersson (2012) resonerar i sin artikel om vuxna kvinnliga fans till Duran Duran utifrån sitt eget fanskap. Hon menar att vuxna livslånga kvinnliga fanskap ofta blir missförstådda då det inte är så vanligt att man bibehåller denna typ av kopplingar till en populär artist. Ofta falnar fanskapet när stjärnans status falnar och det är ovanligt att hålla fast vid specifika artister år efter år. Hon menar vidare att hon och hennes kamraters fanskap inte har något att göra med sexuella önskemål, även om det kanske initialt handlade om en tonårsförälskelse, utan snarare om att återknyta till tonårsjaget (s. 249). Detta stämmer nog ganska bra för mig. Att lyssna på den musiken jag alltid uppskattat tar mig tillbaka till den tiden och många av de känslorna som fanns då bubblar upp som små hågkomster och ger angenäma impulser.

Kvinnliga fans och kommunikation

En annan viktig del av ett fanskap handlar om kommunikationen mellan artist och fans. Baym (2018) skriver att: "Only through communication can they [artists] learn significance of their work. Opening themselves to hear the audience's experience can validate them as artists and as humans" (s. 35). Hon fortsätter beskriva att fansen tycks ha ett stort behov av att berätta sina historier om hur vissa låtar eller texter påverkat dem. Kanske att detta förstärker och legitimerar upplevelsen. "We need other people to recognize us in order to become ourselves" (s. 39). Inte minst bekräftas detta i ett senare kapitel i hennes bok som berör kommunikationen mellan artist och fans i ett livesammanhang. Här finns många vittnesmål från artister som Keith Richards (Rolling Stones) och Jeff Tweedy (Wilco) som visar att den direkta feedback som fansen ger vid en konsert är ytterst betydelsefull för samspelet dem emellan. Att se och bli sedd utan att för den delen uppfattas som påträngande är en viktig del av kommunikationen och bekräftelsen mellan artist och fan. Baym hävdar också att det inte spelar någon roll om det är män som tittar på män eller kvinnor som tittar på kvinnor. Kommunikationen och det ömsesidiga utbytet är könsneutralt (s. 143ff). Här är till synes ett tillfälle där det inte har betydelse om fansen är män eller kvinnor. För artisterna är bekräftelsen det viktiga, inte vilket kön fansen har. För fansen är artisternas bekräftelse minst lika viktig och att bli sedd av sin idol är det yttersta beviset på ett lyckat fanskap. Just denna bekräftelse kan vara en anledning till att jag som fan går på konsert efter konsert med samma band. Låtarna kan jag och jag vet vad som ska ske, men det finns en ny möjlighet varje gång att få ögonkontakt med någon i bandet och därmed bekräftas av bandet. Detta kan jag som fan leva på länge.

Kvinnliga artister som förebilder för kvinnliga fans

Ytterligare en aspekt av de båda föregående temana med identitet och kommunikation är på vilket sätt kvinnliga artister kan vara förebilder för unga flickor. Här handlar det för det mesta inte om en förälskelse (även om det självklart förekommer) utan om att artisten visar vägen för unga flickor på samma sätt som manliga artister kan visa vägen för unga pojkar. Det finns dock olika sätt att vara förebilder på. Aretha Franklin och Dolly Parton är exempel på kvinnliga artister som under lång tid slagits för kvinnans rätt i samhället, Zara Larsson är ett mer nutida exempel. De har alla framställts som starka kvinnor som stått upp mot männen och de har därför fått många unga kvinnor som följare och fans. Tydligt blir det när journalisten Sarah Smarsh (2021) beskriver hur countrymusiken framförd av Dolly Parton blev det språk med vilket kvinnorna i hennes egen omgivning kommunicerade med varandra. Istället för att prata om känslor lyssnade de tillsammans på musiken och texterna, och sjöng med i de passager som passade in på deras egna liv (s. 43). Ett annat exempel på förebild är det amerikanska hårdrocks/glamrocks-bandet The Runaways som hade sin storhetstid under andra halvan av 1970-talet. Även om det idag går att se att tjejerna i bandet exploaterades starkt och uppmanades att uppträda mycket lättklädda⁸ upplevdes det troligen av samtida unga flickor som något häftigt och spännande med kvinnliga rockmusiker som spelade typiskt manliga instrument i rockbandsättning. Drömmen om att bli rockstjärna fanns även för tjejer och plötsligt blev det möjligt. Också i detta rör det sig om att genom sina förebilder kunna legitimera sina fanskap.

Kvinnliga fans och samlande

Persson (2007) resonerar i sin avhandling om det manliga respektive det kvinnliga samlandet. Han menar att manligt samlande kan ses som mer kronologiskt och systematiskt medan ett kvinnligt samlande ses som mer känslomässigt. Han fortsätter med att konstatera att det inte finns någon statistik som talar för det ena eller andra för vuxna personer, men det finns däremot undersökningar som visar hur yngre barn samlar. I dessa undersökningar är aktiviteten av själva samlandet ungefär lika stor hos pojkar som hos flickor. En förklaringsmodell som han lyfter fram när det gäller vuxna människors samlande är att män traditionellt haft mer fritid och också mer pengar att röra sig med. På så vis skulle mäns bättre ekonomi ge ett mer finsmakat och därmed ett mer exklusivt samlande (s. 181–186). Person menar: ”På samma gång som stereotypa manliga symboler kommit att förankras, och sanktioneras, i samlandets praktik, så har stereotypa kvinnliga symboler kommit att förankras i konsumtionens praktik” (s. 195).

⁸ Glamrocken på 1970-talet var mycket extrovert. Oavsett kön så var scenkostymerna iögonfallande och utmanande.

Att samla på musikrelaterade saker som skivor, affischer, bandtröjor och annan memorabilia är starkt kopplat till utövande av fanskap. Också att gå på konserter, titta på youtubeklipp, titta på olika liveframträdande på DVD samt att umgås med andra fans är stora delar av ett fanskap, oavsett om det gäller män eller kvinnor. Det är detta som är själva fanskapet. Jag har själv samlat under hela mitt liv. Det fanns vid något tillfälle en ambition att försöka få en komplett samling av föremål och skivor relaterat till Status Quo, men naturligtvis är det helt omöjligt. Jag minns däremot ett besök i London på 1990-talet då jag tvingade med min mamma in i skivaffären *His Masters Voice* och där hittade 20 CD som jag inte hade med nämnda band. När jag skulle betala kom min mamma och sa något i stil med "vad ska du med allt det till" varvid den manliga expediten (som inte kunde svenska men förmodligen förstod på tonfallet vad som sagts) svarade "She's just a Quofan like the rest of us". Jag minns min stolthet att jag blivit accepterad av ett manligt brittiskt Quofan. Det kändes otroligt stort. Det var på något sätt just de manliga brittiska fansen som var fansen med stort F. Det var dem man behövde legitimera sig gentemot och det säger en del om min känsla av att inte räknas som ett riktigt Quofan i Sverige.

Trots allt samlande har jag aldrig fokuserat på datum och år vad gäller utgivningar och liknande, det som kan kallas för kalenderbiteri. Utifrån en del tidigare forskning konstateras det bland annat att både detta och samlande i stort är manliga aktiviteter (Ganetz 2009 och Bossius & Lilliestam 2011). Detta går helt emot det Persson säger ovan, alltså att det inte finns några direkta belegg för att samlande skulle vara ett manligt särdrag. Kan det helt enkelt vara så att vissa forskare inte frågat kvinnorna utifrån tanken om att det är en manlig aktivitet? Åter igen handlar det om det seriösa kontra det ansvarslösa. Det exklusiva ställs mot det vardagliga där männens exklusiva samlande ses som mer seriöst, medan kvinnornas samlande inte ens setts som samlande utan som konsumtion. Kvinnliga fans kanske omedvetet inte talar om aktiviteten eftersom de inte upplevs tas på allvar som seriösa samlare. Om frågan ställs till dem kanske svaret blir ett annat. Att bara män skulle vara samlare stämmer inte med hur vare sig jag eller andra kvinnliga fans ser på sig själva och sitt utövande (Hill 2016b) och som ytterligare ett exempel kan nämnas de tre kvinnliga fansen i min avhandling (Kjellander 2013) som alla är stora samlare av allt som är relaterat till deras favoritartister. För speciellt Sanne är det en mycket stor del av hennes fanskap som tar betydande plats i hennes och sambons hem. Detta samlande är både systematiskt och känslomässigt, det vill säga hon samlar både för att få kompletta samlingar av exempelvis skivor, och på sådant som ger henne minnen från ett enskilt tillfälle, som foton, autografer eller plektrum som kastas ner från scenen vid konserter.

Kvinnliga fans och den negativa stereotypen groupie

Oavsett vilken fanforskningslitteratur man läser så finns det nästan alltid ett avsnitt som handlar om groupies. Begreppet problematiseras på olika sätt och fokus ligger ofta på hur nedvärderade kvinnliga fans blir. Själva begreppet uppstod under 1960-talet och blev mer allmänt känt genom en artikel 1969 i tidskriften *Rolling Stone* (Larsen 2017: 398). Larsen menar att:

There is no agreed definition as to who or what a groupie is, but a dominant representation exists in popular media/culture and academic literature of a more extreme type of female fan who seeks intimate emotional and/or sexual relations with musicians (s. 398).

Genom denna uppfattning sorterades alla kvinnor som intresserade sig för rockmusik in i samma fack oavsett om de var fans, flickvänner och fruar till musiker eller om de arbetade inom musikindustrin (Davis 2001: 315). Davis konstaterar vidare att "A groupie can only be a woman. A man is never called a groupie, even if he admits to liking a female artist because he finds her attractive" (s. 315). Groupiebegreppet kan således uppfattas som synonymt med kvinnliga fans.

Gerrard (2022) visar tydligt i sin undersökning om amerikanska teveserier hur vuxna kvinnliga fans legitimerar sina fanskap genom att tala om de yngre kvinnliga fansen som groupies, som bara är intresserade av personer och inte, i detta fall, av kontexten som personerna ingår i (s. 2).⁹ Detta menar jag är samma sak som resonemanget att vara intresserad av musikerna, men inte musiken. Ett liknande resultat visar sig i Hill (2016b) där hon i samtal diskuterar groupie-begreppet tillsammans med ett antal kvinnliga fans. Där framkommer det att den stora skillnaden i hur de resonerar är relaterat till informanternas ålder. De under 25 år menar att både män och kvinnor kan vara groupies och att det handlar om att följa en artist på turnéer, stå och vänta backstage och att ha ett fördjupat intresse för artisten på ett mer personligt plan, även om musiken också är viktig. Informanterna över 25 år däremot definierar alla en groupie som någon som är ute efter en sexuell relation. Oberoende av sin ålder tar de dock alla avstånd från uppfattningen att de själva skulle vara en groupie (s. 91). Detta är tydliga exempel på de legitimeringsstrategier som vuxna kvinnliga fans använder sig av, både gentemot andra kvinnliga fans och gentemot de manliga fansen. Vuxna kvinnor skärmar sig från begreppet genom att förknippa det med yngre kvinnor, som i sin tur omtolkar begreppet till att handla om djupa intressen som både män och kvinnor kan ha för en artist. För de yngre informanterna är det alltså inte specifikt kopplat till sexuella aktiviteter, men trots detta så vill de inte förknippas med begreppet. Detta visar att det likväl finns en problematik där stereotypen groupie ses som något negativt. Oavsett vilka

⁹ I hennes undersökning handlar det om de amerikanska teve-serierna *Pretty Little Liars*, *Revenge* och *The Vampire Diaries*.

uppfattningar som finns om begreppet groupies, och vad som läggs i det, så handlar det primärt om andra saker än om musik. Det berör resonemang om det seriösa och det ansvarslösa, där uppskattningen av musiken i sig kan ses som det seriösa medan intresset för musikerna kan upplevas som det ansvarslösa. Ett överdrivet intresse för sådant som ligger utanför själva musiken får själva fanskapet att framstå som ansvarslöst och räknas inte som legitim kunskap.

Avslutning - Girls just wanna be fans

Även om män och kvinnor skriver om till synes samma sak så är det troligt att de gör det utifrån att de är just män eller kvinnor.¹⁰ Detta behöver förvisso inte vara medvetna handlingar utan är snarare en konsekvens av hur genus växer fram i sociala situationer (West & Zimmerman 1987: 126). Det kan emellertid vara fullt medvetet, och ett exempel på detta är artikelns titel, *Girls just wanna be fans*, som är en travesti på låten *Girls just want to have fun*. Låten skrevs och spelades ursprungligen in av Robert Hazard 1979, då med texten ur ett manligt perspektiv. 1983 spelade Cyndi Lauper in den med en lätt redigerad text ur ett kvinnligt perspektiv. Laupers text har sitt fokus på att tjejer måste kunna roa sig för sin egen skull och inte tvingas in i någon manlig norm. Det blir en stor skillnad när den manliga rösten säger *Girls just wanna have fun* mot när den kvinnliga rösten säger det.

I tidigare forskning om fans och fanskap, i huvudsak skriven av män (Jenkins 1992; Hill 2002; Sandvoss 2005), ses det kvinnliga och manliga fanskapet som jämställt och utövande sker på ungefär samma sätt. Själva fanskapet ser troligen ganska liknande ut där man följer en artist, lyssnar på musik, går på konserter, köper memorabilia och interagerar med andra fans. Fanskap är dock väldigt individuella och som jag konstaterat i min avhandling så går det inte att generalisera alla delar inom ett fanskap och säga att ett fan är si eller så eller utövar sitt fanskap på ena eller andra sättet (Kjellander 2013). Inom några delar av ett fanskap går det dock att göra generaliseringar utifrån hur, vad och vem som skrivit om fans på olika sätt. Till viss del förhåller sig detta till vilken genre det rör sig om. Kvinnliga fans till pojkband eller manliga popartister som Duran Duran framställs på ett annat sätt än kvinnliga fans till rockartister som anses ha flest manliga fans. Det blir därför stora svårigheter för kvinnliga fans till popband att legitimera sina fanskap eftersom de associeras med just popband, som inte ses som lika autentiska som rockband. I viss utsträckning handlar detta om det som går under beteckningen 'guilty pleasures', det vill säga något som man uppskattar väldigt mycket men som inte ses som legitimt att tycka om. Begreppet är i stor utsträckning kopplat till skamkänslor och eskapism, något som är mindre accepterat i dagens samhälle. Samtidigt har de kvinnliga fansen svårt att

¹⁰ Jag är fullt medveten om att inte alla identifierar sig som män eller kvinnor, men för denna text är det inte relevant att ta hänsyn till det.

legitimera sina fanskap inom rockmusiken, som anses vara manligt kodad. De kvinnor som inte trånar över män utan är där på samma villkor som männen, det vill säga för musiken, har stora svårigheter att hävda sin musiksmak. Sedan finns då kvinnliga fans till kvinnliga artister som framstår som förebilder på olika sätt. Dessa fanskap beskrivs mindre utifrån musiken som sådan och mer utifrån olika ideologiska ställningstaganden. Det är alltså inte ett musikaliskt fanskap utan snarare ett ideologiskt.

En slutsats är att trots att många kvinnliga fans idag hittat sina roller som vuxna fans finns det fortfarande en stigmatisering av det kvinnliga fanskapet, och det är denna stigmatisering som gör det så svårt för kvinnliga fans att legitimera sina fanskap. En del av detta kommer från 60-talets diskussion om groupies. Bilden av det kvinnliga fanet (i singularis som stereotyp) är likställt med groupien från 1960-talet. Det manliga fanskapet har inte utsatts för några egentligen negativa stereotyper på samma sätt (förutom möjligtvis det med genrer som schlager och disco, som i huvudsak kopplas till homosexuella män). Därför behöver dagens kvinnliga fans legitimera sina fanskap, så att det blir tydligt varför de är fans och att de inte är en homogen massa som kan ses ha samma utgångspunkter för sina fanskap. Eftersom det finns en otydlighet kring vad det kvinnliga fanskapets rötter är så försöker man att i varje enskilt fall avgöra om det är legitimt eller ej, utifrån en manlig norm. Generaliseringar blir på så vis både positiva och negativa. Positiva genom att vi idag kan säga att det finns tydliga skillnader mellan då och nu vad det gäller uppfattningar om kvinnliga fans och också att det finns många orsaker till fanskap, men negativa eftersom många av fördomarna lever kvar, framför allt uppfattningen om det kvinnliga fanskapet som sexuellt relaterat.

En sak som framkommer tydligt vid en genomgång av forskningslitteratur är att kvinnliga fanforskare nästan alltid är fans själva, medan männen inte är det. Kanhända är detta en legitimeringsstrategi från männens sida. Genom att ställa sig utanför sina fanskap vill de visa att de ser objektivt på sin forskning med en förhoppning om att de därigenom blir trovärdiga som forskare. På samma sätt kanske kvinnliga forskare väljer att lyfta fram sina egna fanskap för att visa att de har faktisk kunskap inom området, och genom denna bevisa sin tillförlitlighet. Kvinnliga forskare som är fans skriver ur ett inifrån-perspektiv om hur musiken och fanskapet får dem att må och känna, medan manliga forskare, som inte utger sig för att vara fans, beskriver det från ett utifrån-perspektiv med fokus på det som ligger långt bort från känslor. I projektet om Abba-fans i början av texten så syns det två olika diskurser; en som handlar om vad fansen själva känner och en som handlar om hur den beskrivs av forskare. Det är möjligt att detta går att koppla till manligt och kvinnligt och att det på sikt kommer att komma mer forskning där diskurserna närmar sig varandra. Ju fler kvinnor som börjar skriva om olika fanskap desto fler möjligheter att koppla samman inifrån-perspektiv och utifrån-perspektiv. Mycket av det som diskuterats ovan kan sammanfattas i tankarna om det seriösa kontra det ansvarslösa. Kvinnliga fanskap framställs i mångt och

mycket som ansvarslösa, speciellt utifrån att de anses fokusera mer på sina egna känslor för artisterna än på deras musik. Kanske inte ett helt orimligt antagande eftersom kvinnor kan sägas skriva utifrån ett inifrånperspektiv. Jag menar dock inte att det ska kopplas till det ansvarslösa utan att fokus, i deras beskrivningar, ligger mer på känslor än på bedömningar av musiken. Männen å andra sidan upplevs göra rationella bedömningar av både artisterna och musiken i sig och anses därmed vara mer seriösa. I och med detta skapas en åtskillnad som egentligen inte finns. Min slutsats är att det i grund och botten inte finns någon direkt skillnad mellan mäns och kvinnors fanskap. Basen är densamma med ett starkt intresse för en eller flera artister, men det som skiljer sig åt är att män och kvinnor uttrycker sig på olika sätt och deras fanskap beskrivs på olika sätt av journalister och forskare.

Referenser

Litteratur

- Andersson, Tonya (2012) "Still kissing their posters goodnight: Female fandom and the politics of popular music" i *Journal of audiences & reception studies*, vol 9, issue 2, s. 230-246.
- Baym, Nancy K (2018) *Playing to the crowd: musicians, audiences, and the intimate work of connection*, New York: New York University Press.
- Bossius, Thomas & Lilliestam, Lars (2011) *Musiken och jag*, Göteborg: Bo Ejeby förlag.
- Broman, Per F. (2005) "When All is Said and Done: Swedish ABBA Reception during the 1970s and the Ideology of Pop", i *Journal of popular music studies*, vol 17, issue 1, s. 45-66.
- Connell, Raewyn. W & Messerschmidt, James W. (2005) "Hegemonic masculinity: Rethinking the concept" in *Gender and society*, vol. 19, issue 6, s. 829-859.
- Davis, Helen Elizabeth (2001) "All rock and roll Is homosocial: The representation of women in the British rock music press", i *Popular music*, vol 20, no.3, s. 301-319.
- Davis, Helen Elizabeth (2015) "Something private to me: Closet music fandom and gender identity in the everyday lives of young teenage girls", Conference paper in *Popular Music Fandom and the Public Sphere*, One Day Symposium, University of Chester, 10 april 2015.
- Duffett, Mark (2021) 7:e uppl. *Understanding fandom: an introduction to the study of media fan culture*, Bloomsbury Academic: New York.
- Ehrenreich, Barbara, Hess, Elizabeth & Jacobs, Gloria (1992) "Beatlemania: Girls just want to have fun" i Lewis, Lisa A. (ed) *The adoring audience: fan culture and popular media*, London: Routledge.
- Fast, Susan (2001) *In the houses of the holy: Led Zeppelin and the power of rock music*, Oxford: Oxford Univ. Press.
- Frith, Simon & McRobbie, Angela (1978/1990) "Rock and sexuality" i Simon Frith & Andrew Goodwin (eds) *On record: Rock, Pop, and the written word*, New York: Pantheon.
- Frith, Simon & Goodwin, Andrew (eds) (1990) *On record: Rock, Pop, and the written word*, New York: Pantheon.
- Ganetz, Hillevi (2009) *Rundgång: genus och populärmusik*, Göteborg: Makadam.
- Gerrard, Ysabel (2021) "Groupies, Fangirls and Shippers: The Endurance of a Gender Stereotype" i *American Behavioral Scientist* 2021, Vol. 0(0) (s.1-16).
- Hill, Rosemary Lucy (2016a) "Masculine Pleasure? Women's Encounters with Hard Rock and Metal Music" I Brown, Andy R, Spracklen, Karl, Kahn-Harris, Keith and Scott, Niall, (eds.) *Global Metal Music and Culture: Current Directions in Metal Studies. Routledge Studies in Popular Music*, Routledge, s. 277-293.
- Hill, Rosemary Lucy (2016b) *Gender, metal and the media: women fans and the gendered experience of music*, London: Palgrave Macmillan.

- Hills, Matt (2002) *Fan cultures*, London: Routledge.
- Jenkins, Henry (1992) *Textual Poachers: television fans & participatory culture*, New York: Routledge.
- Kjellander, Eva (2013) *Jag och mitt fanskap- vad musik kan betyda för människor*, diss. Örebro universitet.
- Larsen, Gretchen (2017) "It's a man's man's world: Music groupies and the othering of women in the world of rock", i *Organization*, vol 24, issue 3, s. 397-417.
- Lewis, Lisa A. (ed) (1992), *The adoring audience: fan culture and popular media*, London: Routledge.
- Nyheter24 <https://nyheter24.se/noje/kandisar/765331-sex-timmars-vantan-och-gratande-tjejer-nar-badran-och-frisk-slappte-nytt> (hämtad 230221).
- Persson, Marcus (2007) *Mellan människor och ting: en interaktionistisk analys av samlandet*, Diss. Lund: Lunds universitet.
- Ranasinghe, Shanika (april 2019) Konferenspaper vid British Forum for Ethnomusicology annual conference "Who am I and who are you and who are we?": Navigating ABBA fan identities through collaborative ethnography. https://pure.royalholloway.ac.uk/ws/portalfiles/portal/34763872/British_Forum_for_Ethnomusicology_annual_conference_paper_A_BBA_deen_Aberdeen_2019.pdf
- Sandvoss, Cornel (2005) *Fans: the mirror of consumption*, Oxford: Polity.
- Smarsh, Sarah (2021) *Dolly Parton & kvinnorna som levde hennes låtar*, [Malmö]: MTM.
- Tarver, Erin C. (2017), *The I in team: sports fandom and the reproduction of identity*, Chicago: University of Chicago Press.
- Toffoletti, Kim (2017) *Women sport fans: identification, participation, representation*, New York: Routledge.
- Ward, Pete (2017) "Celebrity worship as parareligion: Bieber and the Beliebers", in *Religion and popular culture in America*, Oakland, California: University of California Press, pp. 313-335.
- Weinstein, Deena (2000) *Heavy metal: the music and its culture*, Boulder, Colorado: Da Capo Press.
- West, Candace & Zimmerman, Don H. (1987) "Doing Gender" *Gender and Society*, Vol. 1, No. 2, pp. 125-151.
- Yle <https://svenska.yle.fi/a/7-804802> (hämtad 230221).
- Zetterström, Gabriel <https://www.sydsvenskan.se/2022-08-06/justin-bieber-ar-bade-predikant-och-plagad-popstjarna> (hämtad 220818).

Media

- Girls just want to have fun*, Robert Hazard (1979).
- Girls just want to have fun*, Cyndi Lauper (1983).

Övrigt

Abbfanclub epost-konversation 230304